

Mu'ineddîn Natanzî'nin çevirisi sunulan *Müntehabü't-Tevârih-i Mu'înî* adlı eseri, Timurlular devrinde yazılmış muteber tarihi kaynaklardan biridir. Eser, esas olarak umumi tarih niteliğini taşımaktadır. Eserin bilinen dört nüshası bulunmaktadır. Jean Aubin, eserin Fransa'da bulunan nüshasını dikkate alarak neşretmiş ve Londra nüshasında bulunan, ancak Fransa nüshasında bulunmayan kısımları da eserin sonuna eklemiştir.

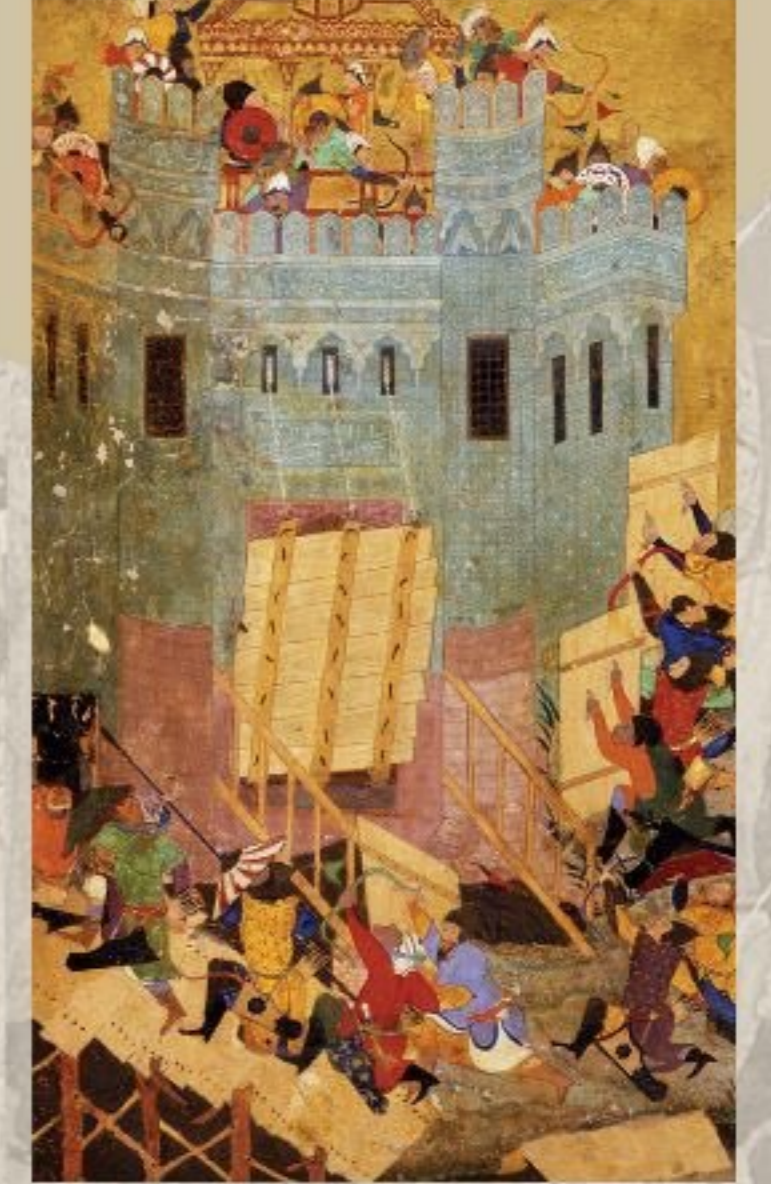
Natanzî kitabını ilk olarak Timur'un torunu Emir-zâde İskender'e ithaf etmiştir. Emir-zâde İskender'in ölümünden sonra eserini gözden geçirip Timur'un oğlu Şahruh Bahadır'a sunmuştur. Natanzî eserini, Nizameddin Şamî'nin *Zafernâme*'sinden sekiz yıl sonra ve Şerafeddin Ali Yezdî'nin *Zafernâme*'sinden on iki yıl önce yazmıştır.

Natanzî'nin eseri her iki *Zafernâme*'den farklı olarak Timurlu tarihinin gayri resmî ve bağımsız bir versiyonu olduğundan son derece önemli bir eserdir. Çevirisi sunulan eser, Şebânkâre Melikleri, Hürmüz Melikleri, Karahıtay Sultanları, Yezd Melikleri, Luristan Melikleri, Altın Orda, Çağatay ve İlhanlı Devleti, Toğa Timurlular, Çobanlılar, Celayırlılar, İncûlar, Muzafferîler, Maveraünnehir Emirleri ile Emir Timur dönemi Timurlu tarihini kapsamaktadır. Müellif eserin yaklaşık altıda birini Emir Timur dönemi olaylarına ayırmıştır. Eser Fars bölgesinde kaleme alındığı için Orta Çağ Güney İran tarihi hakkında kıymetli malumatlar aktarır.

Çevirisi sunulan *Müntehabü't-Tevârih-i Mu'înî*'nin başta Timurlu dönemi olmak üzere Deşt-i Kıpçak ve Güney İran tarihi hakkında araştırma yapanlara faydalı bir kaynak olacağından şüphe yoktur.

B**MU'İNEDDİN NATANZÎ**

MÜNTEHABÜ'T-TEVÂRİH-İ MU'İNÎ (İSKENDER ANONİMİ)

MU'İNEDDİN NATANZÎ**MÜNTEHABÜ'T-TEVÂRİH-İ MU'İNÎ
(İSKENDER ANONİMİ)**

Çeviren ve Yayına Hazırlayanlar
Ahmet Özturhan • Ahmet Korkmaz • Fatih Bostancı

BILGEOĞUZ

bilgeoguzyayinlari

bilgeoguzkitap

bilgeoguzkitap

0553 129 86 86

www.bilgeoguz.com

bilgekitalap@gmail.com

İSTANBUL TÜRKİYE

9 786256 359710

BILGEOĞUZ

MÜNTEHABÜ'T-TEVÂRÎH-İ MU'İNÎ

(İSKENDER ANONİMİ)

MU'İNEDDİN NATANZÎ

Çeviren ve Yayına Hazırlayanlar

Ahmet Özturhan • Ahmet Korkmaz • Fatih Bostancı

BİLGEOĞUZ

MÜNTEHABÜ'T-TEVÂRÎH-İ MU'İNÎ
(İSKENDER ANONİMİ)

Mu'ineddîn Natanzî

Yayın No: 1535

Genel Yayın Yönetmeni
Genel Koordinatör
Çeviren
ve Yayına Hazırlayanlar

Kapak Tasarım
Mizanpaj

ISBN
Yayıncı Sertifika No
Baskı Tarihi
Matbaa Sertifika No
Baskı-Cilt

Oğuzhan Cengiz
Mustafa Erdem Cengiz
Ahmet Özturhan
Ahmet Korkmaz
Fatih Bostancı
Ercan Portakal
Mehmet İlhan Kaya

978-625-6359-71-0
40518
İstanbul, 2023
45501
Lord Matbaacılık

*Davutpaşa Emintaş Matbaacılar
Sitesi No: 101/430
Topkapı-İstanbul*

BILGEOĞUZ

📍 Alemdar Mah. Molla Fenari Sk. 35/B
34110 Cağaloğlu-İstanbul

☎ 0212 527 33 65
0212 527 33 64 (Faks)

🌐 www.bilgeoguz.com
www.milletkitabevi.com

✉ bilgekitap@gmail.com

☎ 0553 129 86 86

f bilgeoguzyayinlari

📷 bilgeoguzkitap

🐦 bilgeoguzkitap

Bu kitabın yayın hakkı, yazarıyla yapılan sözleşme gereği Bilgeoğuz Yayınları'na aittir. Kitabın hukuki sorumluluğu yazarına aittir. Kitapta yer alan fikir ve önermeler yayınevine yasal bir sorumluluk doğurmaz. Kaynak gösterilmeden kitaptan alıntı yapılamaz. Yazarın yazılı izni olmaksızın radyo ve televizyona uyarlanamaz. Oyun, CD ya da manyetik bant haline getirilemez, fotokopi ya da herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz.

MÜNTEHABÜ'T-TEVÂRÎH-İ
MU'İNÎ

(İSKENDER ANONİMİ)

MU'INEDDÎN NATANZÎ

Çeviren ve Yayına Hazırlayanlar
Ahmet Özturhan • Ahmet Korkmaz • Fatih Bostancı

BILGEOĞUZ

MÜHÜRLEME ÜST-TEKSTİ

MÜHÜR

(İSİMLER ANONİM)

MÜHÜRLEME ÜST-TEKSTİ

Kıymetli *Prof. Dr. İsmail AKA*

ile

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN

Hocalarımıza ithaf...

İÇİNDEKİLER

ESER VE ÇEVİRİYE DAİR	21
-----------------------------	----

ŞEBÂNKÂRE MELİKLERİNİN TABAKASI

Birinci Taifesinin Anlatılması.....	29
Birinci Nizameddin Hasan.....	29
Seyfeddin Hezar-Esb.....	30
İkinci Nizameddin Hasan	30
Kutbeddin Mübariz	30
Muzafereddin Muhammed.....	31

ŞEBÂNKÂRE MELİKLERİNİN

İKİNCİ TAİFESİNİN ANLATILMASI

Melik Kutbeddin Mübariz	33
Melik Nizameddin Hasan	33
Nusretüddin İbrahim	33
Celaledin Tayyib-şah	34
Muzafereddin Muhammed.....	34
Melik Bahaeddin.....	35
Nasireddin Mahmud.....	35
Gıyaseddin Muhammed	35
Nizameddin Hasan ve Nusretüddin İbrahim	36
Rükneddin Hasan ve Taceddin Cemşid.....	37

HÜRMÜZ MELİKLERİ TABAKASI

Rükneddin Mahmud Kalatî.....	39
Mahmud'un Oğlu Melik Kutbeddin Tehemten'in Anlatılması.....	40
Mahmud'un Oğlu Melik Seyfeddin Nusret'in Anlatılması.....	40
Mahmud'un Oğlu Melik Taceddin Mesud'un Anlatılması.....	41
Melik Bahaeddin Ayaz es-Seyfi.....	42
Melik İzzeddin Kürdan-şah'ın Anlatımı.....	42
Melik Şihabeddin Behram-şah'ın Anlatılması.....	43
Kürdan-şah'ın Oğlu Melik Kutbeddin Behmen'in Anlatılması.....	44
Kutbeddin'in Oğlu Yusuf-şah.....	44
Behmen-şah.....	45
Behmen-şah'ın Oğlu Muhammed-şah.....	45
Muhammed'in Oğlu Behmen-şah.....	46

KARAHITAY SULTANLARI DİYE BİLİNEN

KİRMAN MELİKLERİ TABAKASI

Barak Hacib.....	47
Kutbeddin Muhammed.....	49
Kutbeddin'in Oğlu Sultan Haccâc'ın Anlatılması.....	50
Kutluğ Türkan.....	51
Sultan Celaeddin Suyurgatmış.....	52
Padişah Hatun.....	52
Haccâc'ın Oğlu Sultan Muzaferreddin Muhammed-şah.....	54
Sultan Kutbeddin Şah Cihan.....	55

DÖRDÜNCÜ TABAKA

MOĞOL DEVLETİ İLE ÇAĞDAŞ OLAN YEZD MELİKLERİ VE BUNLARIN MEZHEPLERİNİN

BAŞLANGICI

Rükneddin Yusuf-şah.....	58
--------------------------	----

BEŞİNCİ TABAKA

LURİSTAN MELİKLERİ VE LURİSTAN HALKININ MENŞEİNİN DALLANMASININ ANLATILMASI

LUR-I BÜZÜRG ATABEKLERİNİN TABAKASI

Hezar-Esb.....	65
Atabek Tekle.....	66
Atabek Şemseddin Alp Argun.....	67
Atabek Yusuf-şah.....	68
Atabek Efrasyab.....	69
Atabek Nusretüddin Ahmed.....	71
Atabek Yusuf-şah.....	71
Nusretüddin'in Oğlu Atabek Efrasyab.....	71
Efrasyab'ın Oğlu Atabek Nûru'l-Verd.....	72
Atabek Ahmed.....	72
Atabek Ebu Said.....	74

LUR-İ KUÇEK DALLARI VE BUNLARIN VAZİYET VE DURUMLARININ ANLATILMASI

Şecâeddin Hurşid.....	75
Seyfeddin Rüstem.....	76
Şerefüddin Ebubekir.....	78
İzzeddin Gerşâsf.....	78
Hüsameddin Halil.....	79
Bedreddin Mesud.....	80
Taceddin-şah.....	80
Feleküddin Hasan ve İzzeddin Hüseyin.....	81
Cemalüddin Hızır.....	81
Hüsameddin Ömer.....	81
İzzeddin Mahmud.....	82
Devlet Hatun.....	83
İzzeddin Hüseyin.....	83
Şecâeddin Mahmud.....	84
Şecâüddin Mahmud'un Oğlu Melik İzzeddin.....	84
Seyyîdi Ahmed.....	86

ALTINCI TABAKA
BİRİNCİ CETVEL
CÛCÎ HAN EVLATLARI VE ONLARIN DURUM
İLE VAZİYETLERİ

BATU'NUN ULUSUNUN ANLATILMASI

Berkay'ın Cülusunun Anlatılması	91
Mengü Timur'un Cülusunun Anlatılması	92
Tûdâ Mengü'nün Cülusunun Anlatılması	92
Tokay'ın Cülusu Hakkında	94

GÖK-ORDA SULTANLARININ
ŞUBESİNİN ANLATILMASI

Toktay'ın Oğlu Tuğrul'un Cülusunun Anlatılması	97
Tuğrul Han'ın Oğlu Özbek Han'ın Cülusunun Anlatılması	97
Özbek Han'ın oğlu Cânî-bek Han'ın Cülusunun Anlatılması	98
Cani-bek Han'ın Oğlu Berdi-bek Han'ın Cülusunun Anlatılması	99
Geldî-bek'in Cülusunun Anlatılması	100
Orda Şeyh'in Anlatılması	100
Hızır'ın Cülusunun Anlatılması	100
Hûlfâ'nın Cülusunun Anlatılması	100
Timur Hoca'nın Cülusunun Anlatılması	100
Mürîd'in Cülusunun Anlatılması	101
Aziz'in Anlatılması	101
Hacı'nın Cülusunun Anlatılması	101
Çerkes'in Cülusunun Anlatılması	101
Toktamış'ın Cülusunun Anlatılması	101
Celâleddin Sultan'ın Anlatılması	101
Cabbâr Bîrdî'nin Anlatılması	102

AK-ORDA SULTANLARININ ŞUBESİNİN ANLATILMASI

Toktây'ın Oğlu Tuğrul'un Anlatılması	103
Sasi Buka'nın Oğlu İrzen'in Cülusunun Anlatılması	103
Mübarek Hoca'nın Anlatılması	104

Cîmbây'ın Anlatılması	104
Hızır Oğlan'ın Anlatılması	105
Sasi'nin Oğlu Hûlfâ'nın Anlatılması	105
Timur Hoca'nın Anlatılması	105
Orda Şeyh'in Oğlu Mürîd'in Anlatılması	105
Timur Hoca'nın Oğlu Aziz Han'ın Anlatılması	106
Hacı Han'ın Anlatılması	106
Cîmbây'ın Oğlu Urus Han'ın Cülusunun Anlatılması	106
Muhammed Han'ın Oğlu Timur-bek Han'ın Cülusunun Anlatılması	107
Toy Hoca Oğlan'ın Oğlu Toktamış'ın Cülusunun Anlatılması ..	109
Muhammed'in Oğlu Timur-bek Han'ın Oğlu Timur Kutluğ Han'ın Cülusunun Anlatılması	110
Şadi-bek Han'ın Cülusunun Anlatılması	110
Timur-bek'in Oğlu Timur Kutluğ'un oğlu Timur Sultan'ın Cülusunun Anlatılması	111
Toktamış'ın Oğlu Celâleddin Sultan'ın Cülusunun Anlatılması ..	112
Câkîre Oğlan'ın Anlatılması	112

YEDİNCİ TABAKA
İKİNCİ CETVEL
ÇAĞATAY URUĞU

ÇAĞATAY'IN OĞLU KARA HÜLAGU'NUN CÜLUSUNUN
ANLATILMASI

Çağatay Han'ın Oğlu Bâydâr'ın Oğlu Algûy'un Cülusunun Anlatılması	115
Kara Hülagu'nun Oğlu Mübarek-şah'ın Cülusunun Anlatılması ..	116
Muvâtûkân'ın oğlu Barak'ın Cülusunun Anlatılması	116
Barak'ın Oğlu Toka Timur'un Anlatılması	117
Kâydu Sîcin'in Oğlu Devâ Han'ın Cülusunun Anlatılması	117
Devâ Han'ın Oğlu İsen Buka'nın Cülusunun Anlatılması	117
Deva Han'ın Oğlu Kebek Han'ın Cülusunun Anlatılması	119

Termeşîrî Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	121
Devâ Han'ın Oğlu Dûrcî'nin Cülusunun Anlatılması.....	121
Devâ'nın Oğlu Cenksî'nin Cülusunun Anlatılması.....	121
Devâ'nın Oğlu Bûzân'ın Cülusunun Anlatılması.....	121
Cenksî'nin Oğlu Kazan Sultan'ın Cülusunun Anlatılması.....	122
Cenksî'nin Oğlu Danişmendçe Han'ın Cülusunun Anlatılması..	122
Yisûr Oğlan'ın Oğlu Bayân Kulî Han'ın Cülusunun Anlatılması..	122
İlyas Hoca'nın Cülusunun Anlatılması.....	123
Adil Sultan'ın Cülusunun Anlatılması.....	123
Suyurgatmış'ın Cülusunun Anlatılması.....	123
Sultan Mahmud'un Cülusunun Anlatılması.....	123
Hızır Hoca'nın Cülusunun Anlatılması.....	123
Şem'-Cihan'ın Cülusunun Anlatılması.....	124
Muhammed'in Cülusunun Anlatılması.....	124
Hızır Hoca'nın Oğlu Muhammed Han'ın Cülusunun Anlatılması..	124
Nağz-ı Cihan Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	124
Cenksî'nin Oğlu Kazan Sultan'ın Cülusunun Anlatılması.....	125
Cenksî Han'ın Oğlu Danişmendçe'nin Cülusunun Anlatılması..	125
Yisûr Oğlan'ın Oğlu Bayân Kulî'nin Cülusunun Anlatılması.....	125
Tuğluk Timur Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	125
Tuğluk Timur'un Oğlu İlyas Hoca Oğlan'ın Cülusunun Anlatılması.....	132
Cenksî'nin Oğlu Kâbil-şah'ın Cülusunun Anlatılması.....	135
Adil Sultan'ın Cülusunun Anlatılması.....	135
Danişmendçe Han'ın Oğlu Suyurgatmış Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	135
Suyurgatmış Han'ın Oğlu Sultan Mahmud'un Cülusunun Anlatılması.....	136
Tuğluk Han'ın Oğlu Hızır Hoca Oğlan'ın Cülusunun Anlatılması.....	136
Hızır Hoca Oğlan'ın Oğlu Şem'-i Cihan'ın Cülusunun Anlatılması.....	137
Tuğluk Timur Han'ın Oğlu Hızır Hoca Oğlan'ın Oğlu Muhammed Olan'ın Cülusunun Anlatılması.....	138

SEKİZİNCİ TABAKA

ÜÇÜNCÜ CETVEL

HÜLAGU HAN TABAKASI VE ONLARIN DURUMLARI, VAZİYETLERİ VE HABERLERİ

CENGİZ HAN'IN OĞLU TULUY HAN'IN OĞLU HÜLAGU HAN'IN PADİŞAHLIĞININ ANLATILMASI

Hülagu Han'ın Oğlu Abaka Han'ın Padişahlığının Anlatılması..	141
Hülagu Han'ın Oğlu Ahmed Han'ın Padişahlığının Anlatılması...142	142
Abaka Han'ın Oğlu Argun Han'ın Padişahlığının Anlatılması....143	143
Abaka Han'ın Oğlu Geyhatu'nun Padişahlığının Anlatılması.....143	143
Hülagu Han'ın Oğlu Tarakây'ın Oğlu Baydu'nun Padişahlığının Anlatılması.....	144
Argun'un Oğlu Gazan Han'ın Padişahlığının Anlatılması.....	144
Argun'un Oğlu Olcaytu Sultan Hudabende Muhammed'in Padişahlığının Anlatılması.....	147
Ebu Said Bahadır Han'ın Padişahlığının Anlatılması.....	148
Arpa Han'ın Anlatılması.....	150

CENGİZ HAN'IN OĞLU TULUY HAN'IN OĞLU HÜLAGU HAN'IN CÜLUSUNUN ANLATILMASI

Hülagu Han'ın Oğlu Abaka Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	154
Hülagu Han'ın Oğlu Teküder'in Cülusunun Anlatılması.....	154
Hülagu Han'ın Oğlu Abaka Han'ın Oğlu Argun Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	155
Abaka Han'ın Oğlu Geyhatu'nun Cülusunun Anlatılması.....	156
Argun Han'ın Oğlu Sultan Mahmud Gazan Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	156
Argun Han'ın Oğlu Sultan Muhammed Olcaytu Hudabende'nin Cülusunun Anlatılması.....	160
Argun Han'ın Oğlu Olcaytu'nun Oğlu Sultan Ebu Said'in Cülusunun Anlatılması.....	160
Cûşkâb'ın Oğlu Arpa Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	162
Baydu'nun Oğlu Ali'nin Oğlu Musa Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	162

DOKUZUNCU TABAKA
TOĞA TİMURLULAR

Toğa Timur Han'ın Cülusunun Anlatılması.....	165
Toğa Timur Han'ın Oğlu Lokman Padişah'ın Cülusunun Anlatılması.....	165
Pîrek Padişah.....	166

ONUNCU TABAKA
AZERBAYCAN, IRAK VE FARS'TA
BULUNAN ÇOBAN OĞULLARI

Şeyh Hasan-ı Kûçek'in Hâkimiyetini Anlatılması	167
Çoban'ın Oğlu Timurtaş'ın Oğlu Melik Eşref'in Anlatılması	168
Pir Hüseyin'in Anlatılması	168

ÇOBAN OĞULLARI TABAKASININ ANLATILMASI

Melik Eşref Çobani'nin Cülusunun Anlatılması.....	169
Çoban'ın Oğlu Mahmud'un Oğlu Şeyh Hüseyin'in Siretinin Anlatılması.....	170

BEŞİNCİ CETVEL

EMİR ŞEYH HASAN-I BÜZÜRG'ÜN SOYU TABAKASI

Emir Şeyh Hasan'ın Anlatımı	173
Sultan Üveys'in Saltanatının Anlatımı.....	173
Üveys'in Oğlu Hüseyin'in Saltanatının Anlatılması.....	173
Üveys'in Oğlu Sultan Ahmed'in Padişahlığının Anlatılması	173
Ahmed'in Oğlu Tahir'in Anlatımı	174
Ahmed'in Oğlu Alaüddevle'nin Anlatılması.....	174
Veled'in Oğlu Mahmud'un Anlatılması.....	174
Şah Veled'in Oğlu Üveys'in Anlatılması	174

EMİR HÜSEYİN KEMAHİ'NİN SOYUNUN
ANLATILMASI HAKKINDAKİ TABAKA

Emir Şeyh Hasan-ı Büzürg'ün Siretinin Anlatılması	176
---	-----

Şeyh Hasan-ı Büzürg'ün Oğlu Üveys'in Anlatılması	176
Şeyh Hasan'ın oğlu Şeyh Üveys'in oğlu Sultan Hüseyin'in Anlatımı.....	177
Şeyh Üveys'in Oğlu Ahmed'in Siretinin Anlatımı.....	177
Üveys'in Oğlu Ahmed'in Oğlu Tahir'in Siretinin Anlatımı.....	178
Üveys'in Oğlu Ahmed'in Oğlu Alaeddin'in Siretinin Anlatımı	178
Şehzade Şeyh Üveys'in Oğlu Veled'in Oğlu Mahmud'un Siretinin Anlatımı.....	179

ON BİRİNCİ TABAKA

MAHMUD-ŞAH İNCÜ'NUN EVLATLARI

Mahmud-şah İncü'nun Hâkimiyetinin Anlatılması	182
Keyhüsrev İncü'nun Hâkimiyetinin Anlatılması.....	182
Mesud-şah İncü'nun Anlatılması	182
Şeyh Ebu İshak'ın Anlatılması	182

MAHMUD-ŞAH İNCÜ'NUN
TABAKASI HAKKINDA ANLATIM

Mahmud-şah İncü'nun Oğlu Mesud-şah'ın Anlatılması	183
Mahmud-şah İncü'nun Oğlu Emir Keyhüsrev'in Anlatılması.....	185
Emir Cemaleddin Şeyh Ebu İshak İncü'nun Siretinin Anlatılması.....	185

ON İKİNCİ TABAKA

MUHAMMED MUZAFFER'İN EVLATLARI

Muhammed'in Anlatılması	192
Şüca'nın Anlatılması	193
Mahmud'un Anlatılması	193
Yayha'nın Anlatılması	193
Ahmed'in Anlatılması	193
Zeynelabidin'in Anlatılması	193
Mansur'un Anlatılması.....	194
Mu'tasım'ın Anlatılması	194

MUZAFFER'İN OĞLU

MUHAMMED'İN EVLATLARININ TABAKASI

Ebu'l-Muzaffer Bahaüddin Muhammed'in Oğlu Muzaffer'in Siretinin Anlatılması.....	195
Muzaffer'in Oğlu Muhammed'in Oğlu Ebu'l-Fevaris Celâleddin Şah Şüca'nın Siretinin Anlatılması	197
Şah Şüca'nın Oğlu Sultan Zeynelabidin'in Cülusunun Anlatılması.....	202
Muzaffer'in Oğlu Muhammed'in Oğlu Şah Muzaffer'in Oğlu Şah Yahya'nın Cülusunun Anlatılması	203
Kirman'da Sultan Ahmed'in Cülusunun Anlatılması.....	204
Şah Mansur'un Cülusunun Anlatılması.....	204
Şah Şüca'nın Oğlu Zeynelabidin'in Oğlu Mu'tasım Döneminin Anlatılması	205

ON ÜÇÜNCÜ TABAKA

SEKİZİNCİ CETVEL

MAVERAÜNNEHİR'DE HAREKETE GEÇEN EMİRLER

Emir Kazğan'ın Anlatılması.....	208
Emir-zâde Abdullah'ın Cülusu	211
Emir Bayan Sulduz	212
Padişah Kutluk Timur'un Bir Kez Daha Gelmesi	215
Emir Hüseyin'in Emirliğinin Hikâyesi	225
Lay Savaşının Hikâyesi.....	225
Semer kand Serberdarlarının Hikâyesi	229
Emir Hüseyin'in İkinci Defa Maveraünnehir'i Ele Geçirmesinin Hikâyesi.....	233
Sultan Sahipkiran'ın Birinci Defa İsyanının Hikâyesi.....	235
Sultan Sahipkiran'ın Emir Hüseyin'in Menkalayıyla Savaşının Hikâyesi.....	244
Emir Hüseyin'in Kendisinin Bizzat Sultan Sahipkiran'a Yönelmesinin Anlatılması	245
Sultan Sahipkiran'ın Emir Hüseyin'in Huzuruna Gitmesi ve Görüşmesinin Hikâyesi.....	248

Emir Hüseyin ile Sultan Sahipkiran'ın Bedehşan'a Doğru Gitmeleri ve O Seferde Gerçekleşen Olayların Hikâyesi, Vesselam	250
Şeyh Muhammed Bayan ile Emir Keyhüsrev'in Emir Hüseyin'e İsyan Etmeleri ve Bu Hikâyenin Nasıl Gerçekleştiğinin Anlatılması	252

HİLE VE HAKSIZLIK YOLUYLA SALTANATI CENGİZ HAN URUĞUNUN ELİNDEN KENDİ TASARRUFLARINA ALAN MAVERAÜNNEHİR EMİRLERİNİN TABAKASI

Emir Kazğan'ın Siretinin Anlatılması.....	255
Emir Kazğan'ın Oğlu Emir-zâde Abdullah'ın Siretinin Anlatılması.....	256
Emir Bayan Sulduz'un Siretinin Anlatılması	256
Emir Kazğan'ın Oğlu Müsemma'nın Oğlu Emir Hüseyin'in Siretinin Anlatılması.....	257

SULTAN SAHİPKIRAN HAZRETLERİNİN TABAKASI VE ONUN HABERLERİ, VAZİYETLERİ VE DURUMLARININ NİCELİĞİ

Emir Hüseyin'in İktidarının Sonu.....	276
---------------------------------------	-----

DOKUZUNCU CETVEL

ONUN SALTANATINDAN SONRA YÜZ VEREN UMUMİ FETİHLERİN ANLATILMASI

Emir Musa'nın Hikâyesi ve Cânekinin Onu Çağırarak İçin Gitmesinin Hikâyesi.....	281
Emir Sahipkiran'ın Kurultayı ve Zinde Haşem'in Büyük Kurultaya Karşı Çıkmasının Hikâyesi	282
Zinde Haşem'in İkinci Defa Tirmiz Hanzadesi ile İsyan Etmesinin Hikâyesi	284
Sultan Sahipkiran'ın Birinci Defa Moğolistan Tarafına Gitmesinin Hikâyesi.....	285

Kepek Timur'un İsyân Etmesi ve Emirlerin Onun Üzerine Gitmesinin Hikâyesi.....	286
Sultan Sahipkiran'ın İkinci Kez Moğolistan'a Gitmesinin Hikâyesi.....	287
Mevlâna Celaleddin Keşi'nin Elçilik İçin Harezm Emiri Hüseyin Sûfi'nin Huzuruna Gitmesi, Vesselam.....	289
Sultan Sahipkiran'ın Harezm'e Yönelişi ve O Memleketin Ele Geçirilmesinin Anlatılması.....	290
Sultan Sahipkiran'ın Horasan Fethine Yönelişi ve O Memleketin Hâkimiyetine Emir-zâde Miranşah'ı Tayin Etmesinin Anlatılması.....	292
Sultan Sahipkiran'ın İkinci Defa Horasan'a Yönelişinin Anlatılması.....	297
Sultan Sahipkiran'ın Sistan'a Doğru Yönelmesi ve O Memleketin Fethinin Nasıl Gerçekleştiğinin Anlatılması.....	301
Sultan Sahipkiran'ın Mazenderan'a Doğru Harekete Geçiş ve O Memleketlerin Fethinin Anlatılması.....	305
Kamereddin'in Aldatmasıyla Tokmak Ordusunun Maveraünnehir'e Gelmesi ve Moğol'un Bu Hareketinden Özkend Vilayetinde Ortaya Çıkan Fitnenin Anlatılması.....	312
Sultan Sahipkiran'ın Harezm'e Doğru Yönelişi Toktamış'ın Türkistan'a Gelişinin Niceliği ve Onun Kaçması ile O Süre Zarfında Meydana Gelen Olayların Anlatılması.....	314
Sultan Sahipkiran'ın Birinci Defa Deşt-i Kıpçak Tarafına Yönelişi ve O Mübarek Fethin Niceliğinin Anlatılması.....	317
Sultan Sahipkiran'ın Bir Kez Daha İran Memleketlerinin Fethi İçin Yönelmesinin Anlatılması.....	322
Bağdad'a Yöneliş ve Oranın Ele Geçirilmesi ile O Fethin Nasıl Gerçekleştiğinin Hikâyesi.....	325
Sultan Sahipkiran'ın Diyarbakır Tarafına Yönelişi ve O Beldelerin Nasıl Fethedildiğinin Anlatımı.....	326

Emir-zâde Ömer Şeyh'in Fars Memleketindeki Durumunun Niceliği ve Şehit Olmasının Anlatılması.....	327
Sultan Sahipkiran'ın İkinci Kez Deşt-i Kıpçak Memleketlerini Fethetmeye Yönelmesinin Anlatılması.....	329
Sultan Sahipkiran'ın Hind Beldelerini Fethetmeye Yönelişinin Anlatılması.....	332
Sultan Sahipkiran'ın Şam ve Rum Tarafına Yönelişinin Anlatılması.....	335
Yıldırım Bayezid'in Azerbaycan Tarafına Yönelişi ve Onun Hezimete Uğratılmasının Keyfiyetinin Anlatılması.....	343
Sultan Sahipkiran'ın Rum Memleketleri Tarafına Yönelmesinin Nedeni ve O Beldelerin Nasıl Fethedildiğinin Anlatılması.....	345
Sultan Sahipkiran'ın Gürcistan ve Abhaz Beldelerini Fethetmeye Yönelişinin Anlatılması.....	349
İskender Şeyhi'nin İsyânın Sebebi ve Rüstemdar Meliklerinin Öldürülmesinin Anlatılması.....	351
Sultan Sahipkiran Hazretlerinin Daru's-Saltana Semerkand'da Konaklaması ve Ondan Sonra Gerçekleşen Büyük Toyların Anlatılması.....	353
Sultan Sahipkiran'ın Hitay Memleketlerine Doğru Yönelişi ve Rahmete Kavuşmasının Anlatılması.....	358

**[SADECE LONDRA NÜSHASINDA
MEVCUT OLAN EMİR TİMUR TARİHİNDEN FASILLAR]
GAZİ SULTAN'IN ANLATILMASI, YAPMIŞ
OLDUĞU CİHANGİRLİKLERİN AÇIKLANMASI VE
GERÇEKLEŞTİRDİĞİ FETİHLERİN HAKKINDA
TABAKA**

Gazi Sultan'ın Moğol Tarafına Yönelişi ve Zinde Haşem'in Öldürülmesinin Nedeninin Anlatılması.....	362
Gazi Sultan'ın Birinci Defa Harezm'e Doğru Yönelişinin Anlatılması.....	363

Gazi Sultan'ın İkinci Kez Moğolistan'a Yönelmesinin Anlatılması	364
Adil-şah Celayır ile Sarı Buğa'nın Düşmanlığının Nedeni ve Bunların Durumlarının Nasıl Sonuçlandığının Anlatılması	365
Emir-zâde Ömer Şeyh'in Daru'l-mülk Endekan'ın Hâkimiyetine Atanmasının ve O Nahiyede Yüz Veren Kamereddin'in Fitnessinin Anlatılması.....	367
Kaşgar'ın Emir-zâde Ömer Şeyh Eliyle Fethinin Anlatılması	368
Emir-zâde Ömer Şeyh'in Kamereddin'in Üzerine Yönelişi ve Atakum Savaşının Anlatılması.....	369
Gazi Sultan'ın Toktamış'a Karşı Yapmış Olduğu Hukukun ve Bunların Karşılığında Onun Nankörlük Yapmasının ve Sultan ile Urus Han Arasında Gerçekleşen Mücadelenin Anlatılması	370
Gazi Sultan'ın Harezm'e Yönelişi ve O Memleketi Elde Etmesinin Anlatılması	375
Emir-zâde Ömer Şeyh'in Fars Memleketindeki Durumunun Niceliği ve Şahadete Uğramasının Anlatılması.....	375
Sultan İskender'in Büyük Orduya Varışı ve Bu Hazretin Hitay ve Moğolistan Sınır Bölgelerine Nasıl Tayin Edildiğinin Anlatılması	379
KAYNAKÇA.....	383
DİZİN.....	387

ESER VE ÇEVİRİYE DAİR

Timurlular, Moğol Devleti'nin ardıllarından Çağatay Hanlığı'nın bakiyeleri üzerine kurucusu Emir Timur tarafından teşekkülünü tamamlamış bir devlet olup XIV. yüzyılın son çeyreği ile XV. ve XVI. yüzyıllarda Türkistan ve İran'da hâkimiyet kurmuş bir Türk devletidir. Timurluların bir asırdan fazla hâkimiyet sağladığı bölgelerde tarihlerini, kültürlerini ve medeniyetlerini ele alan pek çok saray tarihçisi ve müellifleri bulunmaktaydı. Bu müelliflerin Timurlulara dair kayıtları şüphesiz Cengiz Han'dan sonra Deşt-i Kıpçak, İran, Irak, Şam ve Anadolu üzerine yaptıkları seferler ile Cengiz Han'ın Moğollarının istilasının dehşet ve korkusunu buralarda yaşayanlara yeniden hissettirmeleri, Emir Timur ve torunlarının tarih ilmine olan ilgileri ve faaliyetlerinin kayıt altına alınmasını istemeleriydi.¹ Bu güne kadar Timurlu Devleti'ne dair gerek dönem kaynağı, gerekse de muahhar pek çok eser Türkçeye tercüme edilmiştir. Fakat geniş bir coğrafya üzerinde, geniş bir medeniyeti barındıran Timurlulara dair henüz Türkçeye kazandırılmayı bekleyen birçok eser vardır. Bu eserlerden bir tanesi de Mu'ineddîn Natanzî'nin *Müntehabü't-Tevârih-i Mu'îni* adlı eseridir.

1 Timurlu müellifleri hakkında geniş bibliyografya hakkında bkz. Walther Hinz, "Timuriler Tarihi Hakkında Menba Tetkiki", çev. Mehmet Altay Köymen, *Belleten*, 1942, s. 85-120; John E. Woods, "The Rise of Timurid Historiography", *Journal of Near Eastern Studies*, 46/2, 1987, s. 81-108; Hayrunnisa Alan, "Timurlu Dönemi (1370-1507) Tarih Kaynakları", *İran'da Tarih Kaynakları ve Tarih Yazımı*, ed. Serhan Afacan-Şefaattin Deniz-Abdulkadir Macit, İlem Yayınları, İstanbul 2021, s. 147-171.

Mu'ineddîn Natanzî'nin Hayatı ve Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'înî'nin Muhtevası

Mu'ineddîn Natanzî'nin hayatı hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Müellifin menşei İsfahan'ın Natanz bölgesindedir. Diğer taraftan eserin Özbekçeye tercümesini yapan Usameddin Orunbayev, önsözde Natanzî'nin Sistan eyaletinden olup Şiliğe taassubu olduğunu zikretmektedir.² Natanzî'nin hayatı ve menşei hakkında bu bilgiler dışında Devletşah onun Emir-zâde İskender döneminde Irak-ı Acem'deki ünlü âlimlerden biri olduğunu zikretmektedir. Aynı zamanda onun ilimde zamanın yegâne âlimi olduğunu ifade ederek; İskender'in halilerini ve tarihini yazdığını kaydetmiştir.³ Natanzî, 1414 yılına kadar Şiraz'da Emir Timur'un torunu, Ömer Şeyh'in oğlu İskender'in sarayında ikamet etmişti.⁴ Natanzî'nin hayatına dair kaynaklarda bunların dışında bilgi bulunmamaktadır.

Natanzî'nin *Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'înî* adlı eseri Farsça kaleme alınan Timurlu dönem kaynaklarındadır. Eser Hz. Âdem'den başlayarak Emir Timur'un ölümüne kadar yani 1405 yılı olaylarını kapsayan genel bir dünya tarihidir. Müellif eserin yaklaşık altıda birini Emir Timur dönemi olaylarına ayırmıştır. Ancak Timur'a yapılan atıflar eserin sonraki bölümlerine dağılmıştır. Esasen Timur'a dair malzemenin çoğu "Maveraünnehir Emirleri" ve "Hazreti Sultan, Sahipkiran" başlıklı iki bölümde toplanmıştır. Diğer taraftan ilk bölüm Cengizli imparatorluk hanedanının bağımsız temsilcilerinden Türk-Moğol askerî aristokrasisinin Cengizli olmayan emirlerine geç-

2 Muiniddin Natanzî, *Müntehab ut-Tavarihi Muiniy (Muiniy Tarihleri Tahlanması)*, neşr. Asomiddin Orunbayev, Taşkent 2011, s. 10; Bu hususa dair ayrıca bkz. Ç. A. Storey, *Persidskaya Literatura Bio-Bibliografiçeskij Obraz*, Pererabotal i Dapalnil, Yu. E. Bregel, Akademiya Nauk SSSR, c. I, Moskova 1972, s. 339; Muineddin Natanzî, *Müntehabu'l-Tevârîh-i Muinî*, tash. Jean Aubin, yay. haz. Pervin İstahîrî, İntişarat-ı Esatir, Tahran 1383 h.ş., s. 3; Woods da bu görüşü desteklemektedir. Bkz. Woods, "The Rise of Timurid Historiography", s. 81.

3 Devletşah, *Şair Tezkireleri*, çev. Necati Lugal, Pinhan Yay., İstanbul 2011, s. 466.

4 Woods, "The Rise of Timurid Historiography", s. 89.

tiği 1347-1370'e kadar Çağatay Hanlığı'ndaki Kazgan, Abdullah, Bayan Sulduz ve Kazagan'ın torunu Emir Hüseyin-Timur'un savaş dönemlerini ele almaktadır.⁵ Eserin bir kısmı 1404-1413 yılları arası olaylarıyla ilgili olup bu yıl yani 1413 yılı kitabın Şiraz'da yazılarak telif edildiği yıldır.⁶ Natanzî eserini ilk olarak Timur'un torunu Emir-zâde İskender'e ithaf etmiştir. Müellif eserini Nizameddin Şamî'nin kroniğinden sekiz yıl sonra ve Şerafeddin Ali Yezdi'nin Zafernâmesi'nden on iki yıl önce yazmıştır. Son iki eserden farklı olarak Timurlu tarihinin gayri resmî ve bağımsız bir nüshası olduğundan son derece önemli bir eserdir. Diğer taraftan Natanzî, kitabın birkaç yerinde Emir-zâde İskender'in saltanat tarihini başka bir ciltte yazmak istediğini zikretmiştir. Bununla birlikte eserini Şiraz'da tamamlayarak belirttiğimiz gibi o dönem Fars hâkimi olan İskender'e ithaf etmiştir. Ancak Timur'un oğlu Şahruh tarafından İskender'in ele geçirilip gözlerine mil çekilmesinin ardından saltanattan feragat ettirilmesiyle Natanzî elindeki eserini Şahruh'a takdim etmek üzere çalışmalara başlamıştır.⁷ Natanzî, henüz Emir-zâde İskender döneminde kaleme aldığı eserinde Şahruh'u eleştiren ya da ondan olumsuz bir şekilde bahsettiği sözlerini değiştirmekle kalmayıp, aynı zamanda ondan edep ve ihtiramla bahsederek eserine yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu nedenle muhtemelen, Natanzî'nin daha önce vadettiği bu kitabın ikinci cildini hiçbir zaman telif etmediği söylenebilir. 1414 yılında Şahruh, Mirza İskender'i ortadan kaldırıncaya müellif, kitabı başlangıçtan sonuna kadar yeniden gözden geçirdi. Mecburen İskender'i övdüğü ve Şahruh'u eleştirdiği kısımları ya sildi ya da değiştirdi. Kitabı Ekim 1414 yılında Herat'ta

5 E. Blochet, *Introduction a l'histoire Des Mongols de Fadl Allah Rashid Ed-Din*, Brill Leyden 1910, s. 73; Woods, "The Rise of Timurid Historiography", s. 89-90.

6 İsmail Aka, *Şahruh ve Zamani (1405-1447)*, TTK Yay., Ankara 1994, s. 17; Alan, "Timurlu Dönemi (1370-1507) Tarih Kaynakları", s. 161.

7 István Vásáry, "Turcica and Mongolica in Mu'in al-Din Natanzî's Muntakhab al-Tavarikh" *Historical Linguistics and Philology of Central Asia Essays in Turkic and Mongolic Studies*, ed. Bayarma Khabtagaeva, 26, 2022, s. 463.

Şahrüh'a takdim etti. Kitabın ikinci yazılmış metniyle ilk yazılan metin arasında bazı konularda büyük farklar vardır.⁸

Natanzî, kroniğini yazarken istifade ettiği kaynakların neler olduğu hakkında ilim âleminde tartışmalar sürmektedir. V. V. Barthold'a göre Natanzî şüphesiz Şamî'nin Zafernâmesi'nden haberdardı. Ancak Zafernâme'de bulunmayan başka materyalleri de kroniğine eklediğini düşünüyordu. Dahası, bu eklemelerin bazıları Barthold'a göre Uygur ve Moğol kroniklerinden alınmıştı. Her ne kadar Natanzî eserinde kullandığı kaynaklara değinirse de Jean Aubin onun "güvenilir kimseler" olarak zikrettiği kimselerden kaynakları aldığını ve hiçbir zaman Türkçe veya Moğolca yazılmış belirli bir kronikten bahsetmediğine dikkat çekmiştir. Bununla birlikte Aubin, Natanzî'nin Orta Asya tarihine dair bilgilerinin çoğunun Ömer Şeyh ve oğullarına hizmet eden, XV. yüzyılın başında hala Şiraz'da bulunan Türk-Moğol askeri aristokrasinin üyeleri tarafından aktarılan şifai bilgilerden istifade ettiği sonucuna varmıştır. Dolayısıyla Natanzî'nin eserinde kesin olarak belirli bir kaynaktan yararlandığı sonucuna varmak güçtür. Henüz Hafız-ı Ebrû ve Natanzî'ye ait olan kitapların mukayesesi hakkında bir araştırma yapılmamıştır. *Farsnâme*, *Câmi'u't-Tevârîh-i Reşîdî* ve Hamdullâh Müstevfi'nin eserlerinden isimleri anılan *Müntehabü'l-Tevârîh*'in müellifi kendi eserinde Türkçe kitaplardan hiçbirini kullandığına dair bir kayıt düşmüyor. Muhtemelen birkaç hilafın aksine "güvenilir kimseler" ve "yaşlıların söylediklerine" dayanmaktadır. Muhtemeldir ki kendi bilgilerinden bölümleri beyan etmek için Çağatay Türkçesi olan "*Ruznâme*" türünden ve savaş hikâyeleri kaynaklarından istifade etmiştir. Bunlara ilaveten E. Blochet yukarıda zikredilen araştırmacıların aksine daha iddialı bir görüş ortaya atarak Natanzî'nin kaleme aldığı eserin Reşîdüddin'in *Câmi'u't-Tevârîh* adlı eserinin kuru bir özetinden başka bir şey olmadığını ileri sürmüştür. Blochet eserin tek orijinalliğinin, her bir hanedan için büyük bir özenle hazırlanmış

8 Natanzî, *Müntehabü'l-Tevârîh-i Mu'înî*, s. 3; Hinz, "Timuriler Tarihi Hakkında Menba Tetkiki", s. 90.

ve hükümdarlar hakkında mümkün olan tüm bilgileri içeren "siret" bölümlerinde yattığını zikretmektedir. Yine müellif eserin *Câmi'u't-Tevârîh*'in bir özeti olduğu savını ise Natanzî'nin Timur'un saltanatının ortasına kadar *Câmi'u't-Tevârîh*'in sonundan itibaren bir noktada, Çin anlatısına dayandığını ve kaynakların belirsizliğinden mantıksız yorumlamalara dayandırmaktadır.⁹

Bunlara ilaveten, Timur'un Ömer Şeyh'in sarayındaki hizmetlerden sonra oğlu İskender'in hizmetine giren XV. yüzyılın başlarında Şiraz'da yaşayan aslen Moğolistan ehlinden olan Timurlu emirlerden bazı kimseleri biliyoruz. Muhtemeldir ki Natanzî, genellikle Merkezi Asya hakkındaki mahalli ya da kitaplarda olmayan bilgileri doğrudan bu emirlerin dilinden duyup nakletmiştir.¹⁰

Kitabını Şiraz'da yazan müellif, Güney İran hakkında belirsiz bilgiler elde etmiştir. Muhammed Şebânkâreî'nin "*Mecma'u'l-Ensâb*" adlı eserinde bulunan tüm konulara ilaveten bunların üzerine kıymetli bilgiler eklemiştir. *Müntehabü'l-Tevârîh-i Mu'înî* (İskender Anonimi), Güney İran tarihinde araştırma yapan birkaç Ortadoğu uzmanının araştırma konusu olmuştur. Bu kitabın da Merkezi Asya tarihi hakkında araştırma için kıymetli olduğu söylenmelidir.¹¹ Diğer taraftan Rus müsteşrikler *Müntehabü'l-Tevârîh-i Mu'înî* ve aynı şekilde Hafız-ı Ebrû'nun kendi eserlerinde şimdiye kadar belirlenmemiş Çağatay Türkçesi dilindeki kaynaklara ulaştıklarını düşünmektedirler. Bu eser, *Zafernâme*'nin yazarı Şerafeddin Ali Yezdî'nin istifade ettiği kaynaklarla farklılığa sahiptir. Barthold, *Müntehabü'l-Tevârîh-i Mu'înî* kitabından parçaların bir kısmının savaşçıl ve şairane olduğunu, kitabın terkiyat ve bölümlerinden bir parçasının Moğolların gayrimüslim bölgeye has olarak kendi üslubunda kullandığını söylüyor.

9 Blochet'in bu konudaki tafsilatlı görüşleri için bkz. Blochet, *Introduction a L'histoire Des Mongols de Fadl Allah Rashid Ed-Din*, s. 73; Woods, "The Rise of Timurid Historiography", s. 76-81.

10 Natanzî, *Müntehabü'l-Tevârîh-i Mu'înî*, s. 6.

11 Natanzî, *Müntehabü'l-Tevârîh-i Mu'înî*, s. 5.

Eserin bilinen dört nüshası bulunmaktadır. Bunlar:

1. P nüshası; kitabın esas nüshadır: Paris Milli Kütüphanesi, Bibliotheque Nationale De France, Supplement Persan 1651.
2. L nüshası; British Museum Or. 1566 London, 867/1423.
3. A nüshası; Petersburg nüshası 902/1497 yılında istinsah edilmiştir. Rusya Bilimler Akademisi Doğu El Yazmaları Enstitüsü, St. Petersburg, C. 381; daha önce 566be).
4. Tebriz nüshası, Aka Hac Hüseyin Aka Nahcivani'ye ait hususi kütüphanede.

Eserin Londra ve Petersburg nüshaları neredeyse aynıdır, ortak bir orijinalden, muhtemelen Emir-zâde İskender'e ithaf edilen nüshadan kopyalanmış olmalıdırlar. Ancak Paris nüshası söz konusu yukarıda zikredilen diğer iki nüshadan daha kısadır. Bununla birlikte Paris nüshasında Emir-zâde İskender'in methiyesi eksiktir. Londra ve Petersburg nüshalarında eserin adı hakkında malumat bulunmasına rağmen, Paris nüshasında *Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'înî* başlığını taşımaktadır.¹² Dolayısıyla bu nüsha Şahrüh'a ithaf edilen daha yeni nüshadan kopyalanmış olmalıdır. Eserin Petersburg nüshası Tiesenhausen tarafından esas alınarak Rusçaya çevrilmiş, Paris nüshası ise Jean Aubin tarafından yayımlanmıştır.¹³

Iranolog ve tarihçi Barthold, kaynağı Leningrad nüshası olan kitaptan birkaç makalede bahsetmiştir. Barthold, başlangıçta bu kitabı Muhammed Musevî'nin telif ettiği *Tarih-i Hayrat* olarak zannediyordu; ancak Barthold ve Zimin daha sonra *Tarih-i Hayrat* ile bu kitabın birbiriyle benzerliğinin olmadığını iddia etmişlerdir. London ve Leningrad nüshasında müellifin adından ve kitabın ismi kaydedilmediğinden, bu yüzden Barthold bu esere "*İskender Anonimi*" adını vermiştir. Barthold, Devletşah'ın dediğine göre kitabın müellifinin adı olan muhtemelen Mu'ineddîn Natanzî'nin Ömer Şeyh'in oğlu

12 Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1985, s. 200.

13 *Vástry*, "Turcica and Mongolica in Mu'in al-Din Natanzi's Muntakhab al-Tavarikh", s. 464.

İskender'in sarayında yaşadığını ve onun adına bir tarih kitabı telif ettiğini 1927 yılında bir makalesinde işaret etmiştir.¹⁴

Barthold, 1929 yılında diğer bir makalesinde *Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'înî* adına sahip olan Paris nüshasının, diğer nüshasının "*İskender Anonimi*" olduğunu açıklamıştır.¹⁵

Roemer, *Şensü'l-Hüsn* kitabının Almanca mukaddimesinde Tebriz nüshasının adını "*Tarih-i Vasûî meşhur be Ca'ferî*" olarak kaydetmiştir. Ancak bu adın, kitabının asıl adı mı olduğunu ya da sahiplerinden birinin sonraki yüzyıllar boyunca o nüshanın üzerine bu ismi mi eklediğini açıklamamıştır. Şayet bu isim gerçek ise müellifinin "*Ca'ferî*" ya da "*Vasûî*" olması gerekiyor, Mu'ineddîn Natanzî değil.¹⁶

Bu isimle adlandırılan Kalküta'daki mevcut nüsha muhtemelen Leningrad'da "*Tarih-i Ca'ferî*" adıyla tarihlenen mahfuz edilmiş bir nüsha olup o kitaptan olan diğer bir yazmanın nüshasıdır; öyle görülüyor ki bu şahıs Yezd şehri hakkında telif eden diğer bir eserin yazarı aynı Ca'ferî'dir. Bu nüsha Tahran Milli Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Timurlular zamanında İran tarihinin önemli kaynaklarından biri Leningrad'da saklı olan "*Tarih-i Ca'ferî*" nüshasıdır. Ancak bu *Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'înî* den tamamen farklıdır.¹⁷

Eser tercüme edilirken 1383/2004 yılında Pervîn İstahrî tarafından Tahran'da yayına hazırlanan neşirden istifade edilmiştir. Bu neşirde bulunan özel yer ve şahıs adlarındaki "[ ]" köşeli parantezleri kaldırdık. Bununla birlikte metinde bazı yerlerde cümledeki anlamı tamamlamak için "[ ]" köşeli parantez içinde anlam bütünlüğüne uygun bilgiler tarafımızdan eklenmiştir. Eserin bazı kısımlarında istinsahtan kaynaklı okunamayan ibareler neşreden tarafından boş

14 Barthold'un "Anonim İskender" adını tartıştığı bu çalışma için bkz. V. V. Barthold, "Opredeleniye Anonima İskendera", Soçineniya, T. VIII, Moskova 1973, 481-483; Hinz, "Timuriler Tarihi Hakkında Menba Tetkiki", s. 89.

15 V. V. Barthold, "Yeşo Ob Anonime İskendere", Soçineniya, T. VIII, Moskova 1973, 491-504.

16 Natanzî, *Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'înî*, s. 3.

17 Natanzî, *Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'înî*, s. 4.

birakılan yerler [...] şeklinde gösterilmiştir. Biz de bunları olduğu gibi tercümede yerinde bıraktık. Aynı zamanda eseri neşreden taraftan koyulan (?) ibaresi de anlaşılmayan kelimelerin sonuna koyulup aynen bırakılarak bu hususa dair açıklamalar yapılmıştır.

Sözlerimize son verirken eserin tercüme metodu hakkında da birkaç söz söylememiz gerekir. Tercümemize esas aldığımız bu kitabın Farsça neşri, Aubin tarafından yayımlanan eserin yeniden neşrinden ibarettir. Aubin, *Müntehabü't-Tevârîh-i Mu'înî* neşrinde Paris nüshasını esas almış, eserin sonunda Paris nüshasında bulunmayan, ancak Londra nüshasında olan bölümleri eklemiştir. Ancak Paris nüshasında yer alan ve *cevel* olarak adlandırılan tabloları neşre eklememiştir. Tercüme sırasında Türkçe ve Moğolca ıstılahlar mümkün oldukça aslına sadık olarak bırakılmıştır. Bunun yanında ıstılahların anlamları dipnotta verilmiştir. Son olarak eserin yayımlanması hususunda destek ve teşvikleri için Prof. Dr. Dinçer Koç ve Prof. Dr. Kazım Paydaş hocalarımıza, tercümeyi okuma zahmetinde bulunan Dr. Umut Kansoy'a ve eserin yayımlanmasını üstlenen Bilgeoğuz Yayınları mensuplarına teşekkür ederiz.

Ocak, 2023

Şanlıurfa